

Alexander Lange

Hydrofældom!

115528

144

NORGES HØYESTERETT

Den 9. april 1965 avsa Høyesterett dom i sak

L.nr. 41, nr. 51/1963:

Øyvor Styren (advokat Olav Hestenes - til prøve)

mot

Staten ved Justisdepartementet

(regjeringsadvokaten
ved h.n.advokat Trygve Lange-Nielsen)

Stemmegivning:

Dommer Rode: Fru Øyvor Styren Hansson, som nå bruker sitt pikenavn Styren som etternavn, anla ved stevning til Oslo byrett av 20. desember 1949 sak mot staten ved Justisdepartementet med krav om erstatning og oppreisning, begrenset oppad til kr. 100.000, for invaliditet påført henne under varetektsfengsel i Bredtveit fengsel og Oslo kretsfengsel, Akebergveien, i tiden 30. mai 1945-21. desember 1946. Ved byrettens dom av 4. mars 1954 ble staten frifunnet og Øyvor Styren tilpliktet å betale kr. 1.000 i sakskomkostninger.

Øyvor Styren påanket byrettens dom til Eidsivating lagmannsrett. Her opprettholdt hun ikke påstanden om oppreisning, slik at kravet ble begrenset til erstatning for økonomisk skade. Lagmannsretten kom i dom av 1. desember 1962 til samme resultat som byretten, dog så at sakskomkostninger ikke ble tilkjent for byrett eller lagmannsrett.

under 21 lagmannsrett

Denne dom har Øyvor Styren påanket til Høyesterett. Justisdepartementet har fritatt henne for å betale rettsgebyrer.

Øyvor Styren hevder at lagmannsretten har tatt feil når den er kommet til at staten ikke plikter å erstatte henne det inntektstap og de utgifter hun har hatt som følge av den invaliditet hun ble påført under fengselsoppholdet. Lagmannsretten har riktig - og i samsvar med det som ble uttalt av de sakkyndige - lagt til grunn at hun ved arrestasjonen var frisk og arbeidsfør, og at det ikke er påvist noe som normalt ville medført uførhet i de år som har betydning i denne sak. Lagmannsretten har videre riktig og i samsvar med de sakkyndige funnet at sykdomsutviklingen skyldtes det forhold at hun/satt i fengsel, og at det som kunne brakt henne ut av en sykdomsskapende situasjon og hindret en så omfattende invalidisering var en løslatelse på et tidligere tidspunkt enn skjedd. Men lagmannsretten har etter hennes mening tatt feil, når den er kommet til at det ikke skyldes ansvarsbetingende feil eller forsømmelse fra noen som staten hefter for - fengselsvesenets, politiets eller påtalemyndighetens tjenestemenn - når hun først ble løslatt den 21. desember 1946. Øyvor Styrens psykiske og fysiske helsestilstand tilsa at det i hvert fall våren 1946 var blitt vurdert om det var forevarlig fortsatt å holde henne i fengselig forvaring. Slik vurdering er overhodet ikke foretatt. Skulle den være foretatt, er den i ethvert fall ikke forsvarlig. Det som i denne forbindelse er anført fra Øyvor Styrens side, faller stort sett sammen med det som hun har anført herom for lagmannsretten, hvis domsgrunner jeg for så vidt anser det tilstrækkelig å vise til.

For Høyesterett er videre som begrunnelse for erstatningskravet tatt opp den anførsel som Øyvor Styren for lagmannsretten erklærte ikke å ville gjøre gjeldende, nemlig at det ikke forelå noen saklig grunn som etter straffeprosessloven gav hjemmel for å holde henne fengslet til 21. desember 1946. Løslatelse skulle ha skjedd allerede i desember 1945 og i ethvert fall våren 1946. Det er også vist utilbørlig sendrektighet med etterforskningen og utferdigelsen av tiltalebeslutningen. Forslag til sådan forelås først 17. august 1946, men kunne etter sitt innhold like godt ha vært utarbeidet på grunnlag av de opplysninger som forelå i desember 1945. Påtalemyndigheten har også i løpet av den tid fengslingen varte i en rekke tilfelle direkte overtrådt bestemmelsene i straffeprosessloven, idet det gjentatte ganger hendte at fengslingsfristen først ble forlenget flere dager etter at den tidligere frist var utløpt. Det alvorligste tilfelle av denne art er omtalt av lagmannsretten. Fengslingsfristen var da utløpt den 14. mars 1946. På grunn av sykdom kunne Øyvor Styren ikke møte i forhørsretten den 26. s.m. da spørsmålet om forlengelse av fristen skulle behandles. Hun ble så sittende til 11. juni uten at ny frist var satt. Riktignok ble fristen da og senere forlenget, siste gang til 3. september 1946. Dersom saken hadde vært betimelig innbrakt for forhørsretten, kunne det imidlertid ført til en fristfastsettelse som ville ha påskyndet etterforskningen og utferdigelsen av tiltalebeslutningen, og dermed også skutt tidspunktet for løslatelsen fram. At hun satt utover fengslingsfristen forsterket hennes følelse av å være uriktig behandlet, og bidrog også på den måten til å forverre hennes helbrødstilstand.

Når det gjelder sykdomsbildet, har lagmannsretten sluttet seg til uttalelsene fra de sakkyndige og lagt til grunn at Øyvor Styren ved løslatelsen hadde vissé sykdommer som medførte nedsatt førlighet og hel arbeidsudyktighet i 4-5 år. Lagmannsretten har - likeledes under tilslutning til de sakkyndige - ikke funnet det godtgjort at også giktfeber og angina pectoris inngikk blant de sykdommer hun fikk under fengselsoppholdet. Under påberopelse av bl.a. forklaring fra lege Ragnvald Spockeli og erklæring fra professor, dr. med. Ole Storstein, hevdes det at lagmannsretten for så vidt har tatt feil.

Statens ansvar for Øyvor Styrens økonomiske tap følger etter hennes oppfatning av de alminnelige erstatningsregler. Hun påberoper seg således verken straffeprosesslovens §§ 469 og 470 eller domstolslovens § 200. Staten må være ansvarlig selv om de feil og forsømmelser som har voldt arbeidsuførheten og dermed tapet ikke kan overføres noen bestemt tjenestemann. Man - hevdes det - staten må også være ansvarlig selv om det ikke kan påvises at det overhodet er begått noen feil eller forsømmelse. Hele situasjonen tilsier at statens ansvar i et tilfelle som det foreliggende må være objektivt.

Øyvor Styrens tapsberegning er for Høyesterett den samme som for lagmannsretten. Hun har nedlagt slik påstand:

1. Staten v/ Justisdepartementet dømmes til å betale fru Øyvor Styren erstatning, begrenset oppad til 100.000 kroner - etthundretusen/00/100 - med lovens rente fra stevningens forkynnelse til betaling skjer.
2. Staten v/ Justisdepartementet dømmes til å betale fru

Øyvor Styren saksomkostninger for byrett, lagmannsrett og Høyesterett."

Staten ved Justisdepartementet anser lagmannsrettens dom som riktig i resultatet, men dens domsgrunner for uriktige i den utstrekning de gir uttrykk for kritikk av fengselsmyndighetene - derunder fengselslegen - og påtalemyndigheten. Det bestrides således at noen av disse har gjort seg skyldig i noen feil eller forsømmelse i forbindelse med Øyvor Styrens varetektsfengsling, langt mindre i feil eller forsømmelse av ansvarsbetingende art. Det er videre vist til at Øyvor Styren er dømt for forbrytelse mot straffelovens § 86 til fengsel i 3 år og 1 måned, hvorav 571 dager ble ansett avsont ved det utholdte varetektsfengsel, og bestridt at det påhviler staten noe objektivt ansvar for de skadevirkninger dette fengselsopphold har hatt for hennes helbredstilstand. For øvrig viser jeg hva statens anførsler angår til lagmannsrettens domsgrunner. Staten ved Justisdepartementet har nedlagt slik påstand:

"Lagmannsrettens dom stadfestes. Staten ved Justisdepartementet tilkjennes saksomkostninger for alle retter."

Saksforholdet fremgår av byrettens og lagmannsrettens domsgrunner.

For Høyesterett er som medisinsk sakkyndige oppnevnt overlegene Leikvam og Høgna, som også var oppnevnt som sakkyndige for lagmannsretten. De har gitt skriftlige tilleggs-erklæringer. Videre har professor, dr. med. Ole Storstein vært oppnevnt som sakkyndig og etter forutgående undersøkelse skriftlig uttalt seg om hvorvidt det kan antas at Øyvor Styren lider av angina pectoris. Til bruk for Høyesterett er det

holdt bevisopptak ved Oslo byrett hvorunder Øyvor Styren og 17 vitner har gitt forklaringer. Av vitnene er 7 nye for Høyesterett. Blant disse nevner jeg tidligere direktør for Oslo kretsfengsel, nå lagdommer, Knut Løken, som også har gitt en skriftlig uttalelse. Utenom erklæringene fra de oppnevnte sakkyndige er det fremlagt en del nye dokumenter, som jeg ikke finner det nødvendig å spesifisere. Det som foreligger av nytt, endrer etter min oppfatning ikke på noe vesentlig punkt det saksforhold som lagmannsretten har lagt til grunn.

Jeg er kommet til samme resultat som lagmannsretten og kan i det vesentlige tiltre dens begrunnelse. Prosedyren for Høyesterett og det nye materiale som her foreligger foranlediger imidlertid en del bemerkninger.

Som allerede nevnt har de sakkyndige for lagmannsretten - overlegene Hegna og Leikvam - gitt tilleggserklæringer. Overlege Hegna uttaler at det etter de undersøkelser som er foretatt av professor Storstein må anses på det rene at Øyvor Styren nå har angina pectoris. Hvor lenge denne tilstand har vart og om den har noen sammenheng med fengselsoppholdet, er spørsmål som vanskelig kan besvares og som han lar stå åpne.

Det som ellers foreligger av legeerklæringer, gir etter overlegens mening ikke grunnlag for å anta at Øyvor Styren under fengselsoppholdet har hatt giktfeber eller - som nå også påstått - kronisk leddgikt. For så vidt angår Øyvor Styrens organiske lidelser fastholder han derfor for øvrig sin tidligere uttalelse, hvis konklusjon er gjengitt i lagmannsrettens dom.

Jeg kan ikke se at Høyesterett har grunnlag for å fra-
vike denne konklusjon. Spørsmålet om hun hadde eller fikk
angina pectoris allerede i fengslet, har etter min mening
ikke selvstendig betydning. Jeg anser det klart at det
ikke kan rettes noen bebreidelse mot fengselslegen fordi
denne sykdom - om den overhodet forelå - ikke ble diagnosti-
sert. Det er den heller ikke blitt ved undersøkelsen av
Øyvor Styren på Ullevål i juli 1946 eller på Førus sykehus
i januar 1947. Jeg ser det også slik at en angina pectoris
- om den forelå - var uten betydning for graden av arbeids-
udyktighet og dermed for erstatningskravet. Uførheten var
i alle tilfelle total i de år det her er tale om.

Også overlege Leikvam fastholder sin tidligere uttalelse.
I ett av de to avsnitt av hans vurderinger som er gjengitt
i lagmannsrettens dom sies bl.a. "at hun både sjelelig og
legemlig var sterkt disponert for en slik sykdomsutvikling".
I sin tilleggsuttalelse gjør overlegen nærmere rede for denne
sjelelige disposisjon. Etter hans syn var Øyvor Styren sterkt
disponert for trassinnstilling med hysteriske eller hysterio-
forme reaksjoner, aggravasjon og simulasjon, da hun ble over-
ført til Akebergveien. Fengslingen oppfattet hun som brutal
og urettferdig, etterforskerne som ondsinnede, fengsels-
betjeningen som sadister og seg selv som maktesløs overfor
en grenseløs urettferdighet og grusomhet. Hun ble mer og mer
selvopptatt og selvmedlidende, og de sykdomssymptomer som hun
var mest disponert for - giktsmerter i skjelett og muskler -
forverret seg etter hvert. Hun var i en så utpreget sykkelig
sinnstilstand at hun ikke var i stand til å motarbeide disse
symptomer, som etter hvert invalidiserte henne. Ved løslat-

elsen var hun så fiksert i følelse av å være forurettet og så legemlig invalidisert at det tok mange år før tilstanden bedret seg vesentlig.

At Øyvor Styren hadde den innstilling overfor rettsforfølgningen, etterforskerne og fengslets lege og betjening for øvrig som overlegen tillegger henne, har etter mitt skjønn klar støtte i opplysningene i saken, ikke minst i det som fra denne tid foreligger av skriftlig fra hennes hånd.

Når det gjelder en mulig erstatningsplikt for staten i anledning av den uførhet som hadde utviklet seg i løpet av fengselstiden, bemerker jeg innledningsvis at jeg finner det klart at forutsetningene for å konstatere et objektivt ansvar ikke foreligger. Jeg viser til lagmannsrettens begrunnelse, som jeg anser tilstrekkelig.

Forutsetningen for at det i det foreliggende tilfelle skal kunne oppstå ansvar for staten må være at uførheten skyldes feil eller forsømmelse av noen som den svarer for. Når det skal tas standpunkt til om denne forutsetning er til stede, må jeg legge til grunn at med den innstilling Øyvor Styren hadde, kunne invalidiseringen ikke vært stanset ved noen behandling i fengslet. Når det gjaldt de muligheter en sykehusbehandling frembød, viser jeg til at Øyvor Styren ble røntgenundersøkt på Rikshospitalet i juli 1946 og innlagt på Ullevål 9. august s.å. Hun ble utskrevet derfra 22. s.m. med bemerkning om at "Det er ikke indisert med opphold i sykehus fortsatt". Det må være fullt forsvarlig at fengslets vedkommende aksepterte denne vurdering. Øyvor Styren fikk senere 3 røntgenbehandlinger på Ullevål og var der den 11. november 1946 til ny røntgenundersøkelse.

Røntgenavdelingen uttalte at den hadde inntrykk av at hun aggraverte i meget betydelig grad og at hun var ytterst ubehagelig å ha med å gjøre. Slik at avdelingen helst ikke ville ha mer befatning med henne. Jeg går ikke nærmere i detaljer, men innskrenker meg til å uttale at jeg, som lagmannsretten og de sakkyndige, ikke kan finne at det er grunnlag for å anta at den uferhet Øyvor Styren led av ved løslatelsen, for noen del skyldes at hun i fengslingstiden fikk en behandling som kan betegnes som uriktig eller mangelfull.

I samsvar med det som er uttalt og fastholdt av de sakkyndige, har lagmannsretten funnet at det som kunne hindret den invalidiserende utvikling var at Øyvor Styren kom ut av den sykdomsskapende situasjon. Med andre ord: at hun var blitt løslatt. Jeg går ikke inn på når dette senest måtte ha skjedd dersom en uferhet av noen betydning skulle vært hindret, heller ikke på om man ubetinget kan gå ut fra at en tidligere løslatelse ville stanset invalidiseringen, hensett til at Øyvor Styren fremdeles hadde rettsforfølgningen med muligheten for fellende dom og straffullbyrdelse foran seg. Forutsetningen for erstatningskravet er under enhver omstendighet at det er en feil eller forsømmelse når løslatelsen først fant sted 21. desember 1946. Denne forutsetning kan jeg ikke finne foreligger.

For mitt standpunkt til om det i forbindelse med løslatelsesspørsmålet er utvist noen for staten forpliktende forsømmelighet, har fengselslege Augusta Pasmussens forhold vært avgjørende. Kan det ikke bebreides henne at hun ikke tok opp spørsmålet om løslatelse av helsemessige grunner, er det ikke plass for bebreidelse på dette grunnlag mot andre tjenestemenn.

Ved vurderingen av fengselslegen's forhold har jeg lagt til grunn som vedtatt, at selv om det skulle skyldes en sykkelig sinnstilstand og således kanskje ikke i egentlig forstand være villet, så har Gyvor Styren ved sin innstilling og oppførsel - bl.a. aggravering og mangelfullt samarbeid med fengselslegen - faktisk skapt vesentlige vansker for en riktig forståelse av hvilken reell betydning fengselsoppholdet kunne ha for hennes helbred. Som lagmannsbetten og de sakkyndige kommer jeg til at det ikke kan betegnes som en feil eller forsømmelse av fengselslegen at hun under de foreliggende omstendigheter ikke regnet med at Gyvor Styrens opphold i varetektsfengsel kunne medføre en slik grad og varighet av uførhet, at hun burde løslates. Jeg tiltrer i det vesentlige lagmannsrettens begrunnelse, men reserverer meg for så vidt angår uttalelsen om at det ikke kan ses at fengslets lege har tatt opp til vurdering om fru Styren var fengselsdyktig. Fengselslegen ble under bevisopptaket - formentlig på foranledning av denne uttalelse - spurt om hun til enhver tid overveide om Gyvor Styrens helbredstilstand var slik at hun ikke burde være i varetektsfengsel. Jeg finner å burde referere fengselslegens svar: "Det tenker man jo på bestandig. Hennes sinnstilstand var ikke på noe tidspunkt slik at hun kunne betegnes som sinnssyk, og heller ikke slik at det var grunn til psykiatrisk undersøkelse. Hennes almentilstand var tilfredsstillende. Hun var mere forurettet enn nedfor. Dette gjaldt også høsten 1946. Også da vurderte jeg om hun fortsatt kunne være i varetektsfengsel, og kom til at hun kunne det. Hvis tilstanden hadde vært slik at jeg kunne forsvart det, ville

jeg intet heller enn å få henne ut av fengslet både av hensyn til fengslet og henne selv. Det skal sterke medisinske grunner til å få løslatt en varetektsfange utelukkende av helbredshensyn."

Jeg tiltrer ikke den kritikk som to av lagdommerne har uttalt fordi fengselslegen ikke tok opp spørsmålet om løslatelse etter mottakelsen av daværende reservelege Poulssons brev av 12. november 1946. Forholdet forutsettes å være uten betydning for sakens avgjørelse, og jeg kan da ikke se at det er grunn til å gjøre det til gjenstand for noen vurdering.

Som nevnt i min redegjørelse for den ankende parts anførsler, påberopes også at påtalemyndighetens forhold i forbindelse med etterforskningen er ansvarsbetingende.

Etter min mening kan kravet heller ikke føre fram på dette grunnlag.

De formelle feil som påtalemyndigheten måtte ha begått i forbindelse med Øyvor Styrens varetektsfengsel kan i og for seg ikke medføre noe erstatningsansvar for staten. Forutsetningen for et sådant er at feilene har medført skade av økonomisk art. Det kan jeg ikke anta. Det er riktignok hevdet at forrømmelsen av betimelig å begjære ny fengslingsfrist både førte til en forlengelse av varetektsoppholdet og hadde en uheldig psykisk innvirkning på Øyvor Styren og derved medførte en forringelse av hennes helbredstilstand. Etter min mening kan det imidlertid ikke her i noe tilfelle dreie seg om forsinkelser eller andre følger av slik størrelse at de, hensett til den samlede etterforsknings- og fengslingstid, kan ha hatt noen selvstendig betydning for Øyvor Styrens helbredstilstand ved løslatelsen.

Det er videre hevdet at etterforskningen og utferdigelsen av tiltalebeslutning trakk utilbørlig i langdrag med en tilsvarende urettmessig forlengelse av fengslingstiden til følge. Så vidt jeg kan se, gikk det ca. 16 måneder fra Oyvor Styren ble arrestert og til tiltalebeslutning var utferdiget. Særlig hensett til de vanskelige forhold under rettsoppgjøret kan dette tidsforløp ikke i og for seg gjøre det berettiget å betegne etterforskningen som trukket i langdrag. Etter min mening er det heller ikke påvist annet grunnlag for en slik karakteristik.

Likledes er det hevdet at det ikke var saklig grunn til, og derfor ikke berettiget, å holde Oyvor Styren i varetektsfengsel etter våren 1946, og i ethvert fall ikke etter at tiltalebeslutningen forelå. Jeg anser det tilstrekkelig å vise til at inntil det sist nevnte tidspunkt var spørsmålet om det forelå fengslingsgrunn gjentatte ganger vurdert og bekreftende besvart av forhørsretten. - Jeg kan ikke finne det godtgjort at det berodde på en uriktig skjønsmessig vurdering når påtalemyndigheten fant at spørsmålet måtte besvares på samme måte også etter at tiltalebeslutning var utferdiget.

Etter det resultat jeg er kommet til har Oyvor Styrens anke ikke ført fram. Hun må da i henhold til tvistemålslovens § 180 første ledd betale saksomkostninger for Høyesterett, idet jeg ikke kan finne at det foreligger særlige anstendigheter av den art at de kan fritta henne for denne plikt. Lagmannsrettens omkostningsavgjørelse mener jeg kan bli stående.

- 13 -

Jeg stemmer for slik

dom:

Lagmannsrettens dom stadfestes.

I sakskostninger for Høyesterett betaler Øyvor Styren til staten ved Justisdepartementet 10.000 - ti tusen - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts dom.

Dommer Bahr: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

Dommer Eckhoff: Likeså.

Dommer Leivestad: Likeså.

Dommer Bergen: Likeså.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D. O. M.

Lagmannsrettens dom stadfestes.

I sakskostninger for Høyesterett betaler Øyvor Styren til staten ved Justisdepartementet 10.000 - ti tusen - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts dom.

Riktig utskrift bekreftes:

for sakskostnader for saken.

dom:

Lagmannsrettens dom stadfestes.

I sakskostnader for Høyesterett betaler Styret til staten ved Justisdepartementet 10.000 - ti tusen - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts dom.

Dommer Lafto: Jeg er i det vesentlige av den samme mening som lagmannsrettens dom.

Dommer Hekhaug: Likeså.

Dommer Salte: Likeså.

Dommer Linde: Likeså.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M:

Lagmannsrettens dom stadfestes.

I sakskostnader for Høyesterett betaler Styret til staten ved Justisdepartementet 10.000 - ti tusen - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts dom.

Riktig utskrift bekreftes: